

TIETEELLINEN ELÄMÄ

PÄÄKAUPUNKIMME keskustassa kuuluu vilkkaimpinakin vuorokauden aikoina natinaa. Kansallisen sivistyksen kehona pidetty, isänmaan toivoja kouluttava valtakunnan pääyliopisto on lopulta siirtymässä siihen tilaan, jossa vapaa tutkimus ja siihen perustuva korkein koulutus ovat tosiasiallisesti olleet jo kauan: rautioksi. Yliopistoinstituution rappiosta, suoranaista rautiokautta on puhuttu pitkään. Keskustelun rintamalinjat ovat kuitenkin liikkuneet säilyttäjien ja uudistajien välillä, ja siinä sivussa maailma on saanut mennä menojaan. Kiinnostavaa kyllä, suomalaisessa yliopistokeskustelussa ei ole juurikaan viitattu Harvard University Pressin nyt jo neljäntenä painoksena julkaisemaan, vuonna 1996 alun perin ilmestyneeseen Bill Readingsin puheenvuoroon *The University in Ruins*. Readingsin antama globaali kuva on karmaisevuudessaan ajatuksia herättävä.

Readings käy läpi yliopistolaitoksen historiallisen kehityksen järjen yliopistosta (Humboldt) ja pohtii, minkälaisessa yliopistossa me nykyään elämme. Posthistorialliseksi nimitettävänsä nykytilaa hän nimitää ”erinomaisuuden yliopistoksi”. Erilaisia huippuyksiköitä ja ”centres of excellence”-tyyppisiä laitoksiahan syntyy nykyään mitä moninaisimmin perusteiden. Readings analysoi taitavasti, mistä tässä oikein on kysymys lähtien yliopiston ja sitä ylläpitävän yhteiskunnan suhteesta. Globalisaatio sekä tuloksellisuuden nimellä kulkeva markkinoiden logiikka ovat Readingsin mukaan tuottaneet merkittävimmän

muutoksen siirryttäessä kulttuurin yliopistosta erinomaisuuden yliopistoon. Humboldtin yliopisto sai legitimeettinsä Kulttuurista, joka muodosti yliopiston elinvoiman. Kulttuurin yliopisto luovi toimittomuuden Skyllan ja valtiollisille intresseille alistumisen Kharybdiksen välissä. Toimittomuus merkitsi refleksiivisen ajattelun suunnan puutetta. Suunnasta piti kuitenkin vielä tuossa vaiheessa huolen tiedon rakenne, joka oli disiplinaarinen.

Natina, jota Helsingin keskustassa kuuluu, liittyy ennen kaikkea niihin murtumiin, jotka ovat siirtymässä talojen ja tiedekuntien rakenteista itse tiedon rakenteisiin. Nämä muutokset puolestaan Readingsin mukaan vaikuttavat ratkaisevalla tavalla yliopistollisiin käytäntöihin. Konkreettisenä esimerkinä Readings arvioi kvasidisipliiniksi nimittämänsä kulttuurintutkimuksen (*cultural studies*) nousua. Toiminnallisen periaatteen asemasta kulttuuri on siirtynyt kohteen asemaan ja sitä koskevasta tiedosta on tullut informaatiota, jonka virtoja yliopiston on hallittava. Disiplinaarisen tiedon ohjailun sijasta informaation ohjailu on administratiivinen kysymys. Tämähän kaikki yliopistossa työskentelevät ovat jo kokeneet, vaikka sen merkitys ei vielä olekaan ehkä täysin paljastunut. Informaation jakelun administratiivisuus johtaa Readingsin mukaan äärimmillään siihen, että opettaja tulee yliopistossa tarpeettomaksi. Jakelukanavista vastaavat suunnittelijat, opettajia tarvitaan parhaimmillaan lyhytaikaiseen työsuhteeseen ”sisällöntuottajaksi” suunnittelijoiden päät-

tämänä aikana verkkoon suunniteltua virtuaalikirssia varten. Opintojen kokonaisuuden määrää markkinoiden logiikka kahdelta suunnalta. Suunnittelijat tuottavat tuotteita ja opiskelijoista on tullut kuluttajia, jotka kulkevat informaation supermarketissa täyttämässä ostoskoriinsa haluamillaan tuotteilla (kursseilla).

Informaatiovirtojen ohjailun tarpeesta seuraa Readingsin mukaan toinen, kovin tuttu ilmiö. Yliopisto on tällä hetkellä keskeytymättömän sisäisen administration työssä. Tämähän olisi vielä kestettävissä, mutta kun tuo administraatio itse asiassa on ottanut tiedon disiplinaarisuuden roolin ja ohjaa siten informaation tuotantoa. Muutos on radikaali. Erinomaisuuden yliopiston tutkimuksellisella käytännöllä ei enää ole arvoa kulttuurina vaan joko hallinnan tai markkinoiden tarpeisiin soveltuva informaationa. Tuloksellisuus, tuloslaskenta, tulosjohtaminen ja niin edelleen ovat vain pieni pintasilous tätä ongelmaa, kuin jäävuoren huippu veden pinnalla. Tiedon rakenteissa tapahtuneet muutokset jäävät helposti havaitsematta tätä huippua katseltaessa.

Readings ei tarkastele nykyyliopiston tilannetta mielessään romanttinen paluu menneeseen. Humboldt on kuollut, ja hänet ja hänen ideoitensa perustunut yhteiskunta on mennyt. Realistina Readings tunnustaa, että ajat jolloin yliopisto ilman filosofian laitosta ei ollut lainkaan ajateltavissa ovat ohi. Nyky-yhteiskunnassa ei ole mitään, minkä perusteella filosofian kysymyksiä esittävien ihmisten kouluttaminen olisi tarpeellista, Readings toteaa. Kysymysten si-

jaan yhteiskunta kylläkin tarvitsee vastauksia, koskivatpa ne lääketieteen etiikkaa tai urheilu-oikeutta. Varsinaiseksi eksistentiaali-ongelmaksi vanhaan paluun sijasta Readings asettaakin kysymyksen tavoista, joilla Ajattelu vielä olisi mahdollista keskeytymättömän sisäisen administraation erinomaisuusyliopistossa. Mahdollisuudet ovat niukat, mutta raunioidenkin seasta ne saatavat löytyä. Cornellin yliopiston pysäköintipaikkoja hallinnoivan viraston nimittäminen laatuysiköksi kertoo jotakin tuosta mahdollisuuksien niukuudesta. Erinomaisuusyliopisto ei tarjoa Ajattelulle alibia, ja tässä Readings näkee varsinaisen yliopistointellektuellin olemassaolon ongelman.

INTELLEKTUELLIT ovat ympäri maailman teroitaneet kynänsä ja kommentoineet syyskuun 11:n tapahtumia kukin omalta teoreettiselta kannaltaan. Yksi lehtemme lukijoille tuttu intellektuelli, saksalainen sosiologi Ulrich Beck, on tarkastellut tapahtumia "kosmopoliittisesta perspektiivistä" (vrt. Beckin kirjoitus "Kosmopoliittinen perspektiivi: Toisen modernin sosiologiasta", *T&E* 3/99) ja löytänyt niistä jopa tukea kosmopoliittiselle teorialleen. Beckin kirjoitus "The fight for a cosmopolitan future" ilmestyi englantilaisessa aikakauslehdessä *New Statesman* 5. marraskuuta. Ottamatta kantaa Beckin kantaan sitä voi lainata hieman pitempäänkin, niin taitavasti hän sovitaa tapahtumat kosmopolitismiinsa: "People have often asked: 'What could unite the world?' And the answer sometimes given is: 'an attack from Mars'. In a sense, that was just what

happened on 11 September: an attack from our inner Mars. It worked as predicted. For a few weeks at least, the warring camps and nations of the world united against the common foe of global terrorism.

The priorities of US foreign policy have changed with breathtaking speed. The preoccupation with a national missile defence shield has receded. US security, it is now understood, lies not in going alone down the high road of technology, but in the high politics of a global alliance. Old rivalries with Moscow and Beijing have been forgotten as the US realises that its campaign in Afghanistan to 'defend' its domestic security demands co-operation with Russia. Equally, the US understands that it needs Arab and Muslim help and, therefore, a real ceasefire between Israel and the Palestinians.

In an age when trust and faith in God, class, nation and government have largely disappeared, humanity's common fear has proved the last resource for making new bonds, melting the iron verities of national and international politics. The perceived risk of global terrorism has produced a quasi-revolutionary situation. It could mean the end of unilateralism and isolationism in US foreign policy, and a unifying foreign policy mission that tames national and regional conflicts and rivalries. But equally, it could mean a 'crusade' that produces new squads of terrorists in its wake; and it could mean the loss of important freedoms, the return of protectionism and nationalism, and the demonisation of the culturally Other.

The terrorist attack on globalisation has had exactly the opposite effect to the one it intended. It has pushed us into a new phase of globalisation – the globalisation of politics, the moulding of states into transnational co-operative networks. Once more, the rule has been confirmed that resistance to globalisation only accelerates it. Anti-globalisation activists operate on the basis of global rights, global markets, global mobility and global networks. They both think and act in global terms, and use them to awaken global awareness and a global public. The terrorists of 11 September seem to have chosen a target precisely because it would look striking on the covers of news magazines.

Yet in the aftermath of the terrorist attack, the state is back, and for the oldest Hobbesian reason – the provision of security. Around the world we will see governments become more powerful, more intrusive and more active – not only in anti-terrorist alliances but also in relation to the challenges of globalisation, its impacts and risks. This will not please civil libertarians and human rights activists, but it will not matter. Because at the same time, the two most dominant ideas about the state – the idea of the national state and the idea of the neoliberal state – have both lost their reality, their necessity. Neoliberalism and the free market were supposed to hold the keys to the future. Over the past two decades, they have grown into a hegemonic force. But suddenly, in this time of dramatic global conflict, neoliberalism's fundamental postulate, that sta-

te and politics should be replaced by the market, seems absurdly unconvincing. When asked whether the \$ 40 billion that the US government requested from Congress for the war against terrorism did not contradict the neoliberal creed to which the Bush administration subscribes, its spokesman replied laconically: 'National security comes first.'

But national security is no longer national security. This is the second big lesson of the terrorist attack. Alliances are nothing new, but the decisive difference about this global alliance is that its purpose is to preserve internal security, not external. All the distinctions that make up our standard picture of the modern state – the borders that divide domestic from international, crime from war and war from peace – have been overturned. It was precisely those distinctions that defined the nation state. Without them, the nation state is a zombie. It still looks alive, but it's dead.

Foreign and domestic policy, national security and international co-operation are all now interlocked. The only way to deal with global terror is also the only way to deal with global warming, immigration, poison in the food chain and organised crime. In all these cases, national security is transnational co-operation. Paradoxically, states, in order to pursue their national interests, have to denationalise and transnationalise themselves. They have to broker away parts of their sovereignty in order to control their national destiny. Since 11 September, 'terrorist sleepers' have been identified in Hamburg, Germany, and many ot-

her places. Therefore German domestic policy is now an important part of US domestic and foreign policy. So are the domestic, foreign, security and defence policies of France, Pakistan, Great Britain, Russia and so on.

Is Germany at war? Max Weber maintained that the power to declare war or peace was one of the essential features of a state. If it doesn't have a monopoly over war and peace, it isn't a state. I am a resident of Munich. Who represented the people of Munich in the decision on war and peace? The city council? The Bavarian state government? The German parliament? The federal chancellor? The European Parliament? The European Commission? The Nato high command? President Bush? The UN Security Council? The rules may seem clear, but the reality increasingly is not. The power to decide between war and peace is no longer a matter for an individual state acting autonomously. Sovereignty and the state, an indissoluble unity in Weber's eyes, have grown apart."

Jne. Jne. Beck päättää kirjoituksensa credoan:

"We should seize this opportunity to reconceive the European political project as an experiment in the building of cosmopolitan states – and a cosmopolitan Europe, whose political force would emerge directly out of the worldwide struggle against terrorism, but also out of the affirmation and taming of European national complexity. We should try to build a Europe that preserves the continent's niches and characters, but removes from them all the things that make them

threatening to others. That is truly something worth fighting for."

ENGLANTILAISEN laatusanomalehti *Guardianin* Education-liitteessä ilmestyy eräänlainen juorupalsta "Higher browsing", jossa kerrotaan juoruja yliopistomaailmasta. Taannoin (*Guardian* 30.10.01) palstalla juoruttiin, että lordi (Ralf) Dahrendorf – London School of Economicsin (LSE) entinen rehtori – oli tehnyt selväksi, että hän ei pidä LSE:n "postmodernista tilasta", joka on syntynyt hänen seuraajansa Anthony Giddensin kaudella. Goetheyliopistossa Frankfurtissa Dahrendorf oli kuulemma sanonut, että LSE on viime vuosina taantunut "noble boutiquesta" "varastorakennukseksi" ("warehouse"). Tämän johdosta yhteiskuntatieteellinen tutkimus on Dahrendorfin mukaan Britanniassa kärsinyt. Samalla viikolla Bocconin yliopistossa Milanossa hän oli myös valitellut asiaa, mutta tunnustanut, että "postmodernilla yliopistolla" on etunsa: se tekee yhteydet ulkomaailmaan helpommiksi, ja yliopistoväki voi osallistua yhteistyöhön erilaisissa projekteissa.

THE Times Literary Supplement (TLS) täyttää pian sata vuotta. Jo nyt siitä on ilmestynyt 600-sivuinen historiikki (Derwent May: *Critical Times. The history of The Times Literary Supplement*). Lehti on tilaajamäärältään (noin 35 000, huippuvuonna 1950 noin 49 000) jopa pienessä nousussa 1980-luvun laskun jälkeen, jolloin radikaalimmat ja ainakin poliittisemmät *The New York Review of Books* ja *The London Review of Books* näyttivät syövän van-

hukselta lukijoita. Lienevätkö nykyisen konservatiivirintaman kirjoittajat änkryämarxisti Terry Eagletonista uusviktorianaiseen Gertrud Himmelfarbiin tuoneet uusia lukijoita? Vai onko niin että “vakavien diletanttien” määrä on kasvussa. Mainittua historiikkia arvioiva Joseph Epstein (TLS, Nov. 9, 2001) määrittelee tuon lajin (johon itsekin tunnustautuu) seuraavasti: “A serious dilettante is someone who feels he needs to know nearly everything, but not all that much of any one thing in particular and certainly nothing in the kind of depth that will weigh him down.” Lehden ideaalilukija ei siis olekaan anglosaksisen kulttuurin lempilapsen *Literary Criticismin* professionaali vaan vakava diletantti, joka lukee Nietzsche-reseptiosta Ranskassa siinä missä kriketin historiasta Jamaikalla. Jos näin on, niin lehden tilanne on vähintään labiili. Nykyään suuri osa sen yhtyneen konservatiivirintaman kirjoittajia kiukuttelee pinnallisuudessaan vaarallista “postmodernia” vastaan, ja samaan aikaan lehden lukijat ovat sen kirjavassa kirja-aineistossa kepeän intohimoisesti ja hajamielisen viihteellisesti liikkuvia vakavia diletantteja, joiden ainoa huoli on, montako numeroa he ovat jäljessä viikoittain ilmestyvää vanhaa kunnan TLS:säänsä. Mainittakoon että kiireisimpinä yliopistovuoden aikoina *Tiede & edistyksen* päätoimittajan kerrotaan olevan kolmekin numeroa jäljessä...

TLS:n edellä mainitussa maraskuun numerossa on mainio kommentaarijuttu aiheesta “A thanking task – What Acknowledgements pages say about

academic life”. Sen kirjoittaja kiinnittää huomiota akateemisen rituaaliin, joka meilläkin tunnetaan kiitoksina kirjojen alussa – “a private space in the book”. Kirjoittaja kiinnittää huomiota, että tämä tila on yhä vain paisunut, ja akateemisen tutkimuksen alkusivut ovatkin “the place to drop names, parade your sexuality, record your travels and sentimentalize infants?” Kiitoksien ja tunnustuksien mammuttitauti, joka on tuttua meilläkin Suomessa, osoittaa kirjoittajan mielestä, että kirja on enemmän kuin tutkimusprojekti. Se on professionaalisesti tärkeä väline akateemisilla virka- ja palkkamarkkinoilla. Esipuheen tunnustukset ovat tässä apuna. Ja akateemiseen maailmaan kuuluu myös oma julkkiskultti, jota voi käyttää hyväkseen...

Kyseinen kommentaari painee miettimään, olisiko suomalaisten elämäkertatutkijoiden syytä kunnolla suunnata huomiotaan myös tähän tunnustusten genreen. Löytyisihän sieltä muitakin kiinnostavia asioita kuin taannoin nuoren sosiologian väittelijän kaksi sivua pitkät intohimoiset nimittävät kiitokset tutkimukseensa, joka itse asiassa sitten käsittelee ihmisten välisiä verkostoja!

Voi olla kuitenkin niin, että todellinen suomalainen akateemisen elämän mammuttitauti onkin toisessa tunnustusrituaalissa eli tohtorinkaronkoissa pidetyissä puheissa. Kun intiimit oman tieteenalan kymmenkunta henkeä sisältäneet karonkat ovat vähitellen kokonaan korvautuneet jättimäisillä kansankaronkoilla tai tohtoribileillä, on puhepöhö alkanut vaivata väkimäärän kasvussa. Näissä “demokraattis-

sa” sadan hengen karonkoissa puhutaan puoleenyöhön asti, jollei mekastava orkesteri ole väkisin puheripulia pantu katkaisemaan. Yhteiskuntatieteilijät ovat olleet tämän uuden puhetulvan karkijoukkoa, mutta ei Matti Klingekään ole saanut humanistejaan täysin hiltettyä. Suuri kansankaronkka tempaa demoksen mukaansa. Rajuimmillaan tämä näkyi työnsosiologin karonkassa, jossa läsnä olleet ay-miehet huomasivat akateemikkojen puhuvan pitkään ja hauskaasti ja yhtyivät itse puhemyllyyn jolloin viimeisen puheen sanottiin loppuneen puoli kahdelta yöllä.

Paluu pienimuotoiseen oman tieteenalan karonkkaan (jolla voi olla tärkeitä funtioita alan sisäiselle solidaarisuudelle) voisi olla tervetullutta vaihtelua. Tietysti vanhana väitellyt liseniaatti, joka on ollut ennen omaa väitöstään 28 nykymuotoisessa karonkassa, joutuisi perinteen mukaan kutsumaan nuo 28 tohtoria. Mutta tähän olisi vain vanhan elvyttämisen kitkaa... Herrakaronkoihin ei olisi paluuta, sillä ainakin yhteiskuntatieteellisellä ja humanistisella alalla on nykyään naispuolisia oppineiden tasavallan jäseniä sentään aika tavalla. Jos tämä vanhan tohtorikaronkan elvyttämisehdotus (johon ei sisälly miekkoja) tuntuu elitistiseltä, nauttikaa sitten tohtoribileistä, joissa kello kaksitoista yöllä aloittaa puheensa väittelijän lastentarhakaveri...